

Nyinkommet foto av skärgårdskryssaren *Maritza* från 1913. Foto: Jonas Holmstrand

Utvärdering av K-märkning av fritidsbåtar 2017

Bra att ni håller koll på K-märkta båtar och deras ägare! Det ska inte vara lätt att få sin båt K-märkt. Höga krav ska ställas, annars är risken att kvalitén urholkas. En båtägare ska känna stolthet om hans båt blir K-märkt! Ändra inte i reglerna för mycket! Att avskaffa tidsbegränsningen är dock ett bra beslut.

Ur enkätsvar från ägaren till långedragssjullen *Nabben II* byggd 1932

Bakgrund

Genom Sjöhistoriska museet K-märker Statens maritima museer fritidsbåtar sedan 2009. Inspirationen kommer från K-märkningen av fartyg som museet sysslat med betydligt länge. Syftet med K-märkningen är att ge uppmärksamhet och uppskattning åt de många privata båtägare som genom sin möda underhåller en viktig del av det maritima kulturarvet. Till skillnad från förhållandena i byggnadsvården bygger K-märkningen av både fartyg och fritidsbåtar på frivillighet och inte lagstiftning. K-märkningen är en ren kulturhistorisk bedömning som utfärdas efter att ägaren ansökt hos Statens maritima museer. Kriterierna för k-märkning kan kortfattat beskrivas som att båten ska vara byggd senast 1965, båtens historia ska vara väldokumenterad. Båtens skick ska vara gott och välbevarat. Den 31 december 2017 fanns 137 K-märkta fritidsbåtar, listan finns på Sjöhistoriska museets hemsida: www.sjohistoriska.se.

Sammanfattning av enkätsvaren 2017

Kontinuerliga utvärderingar är en del av arbetet med K-märkningen av både fritidsbåtar och fartyg. Eftersom Statens maritima museer under våren genomförde förändringar i tidsbegränsning av beslut behövdes en genomgång. Till de viktigaste resultaten hör att vi fångat upp ett antal ägarbyten, fått uppgifter om renoweringar och ny kunskap om några båtars historia. Tack vare detta har våra kontaktlistor aktualiserats. Eftersom en fråga var en uppmaning att ge oss idéer på hur K-märkningen kan utvecklas finns t ex förslag på att Statens maritima museer bör initiera möten för ägare av k-märkta fritidsbåtar. Vad gäller den nytta man generellt säger sig haft av k-märkningen är att båtarna fått stor uppmärksamhet både medialt och i omvärlden – detta var också ett av huvudsyftena när Statens maritima museer påbörjade k-märkning av fritidsbåtar.

Frågeställningar

Under sommaren 2017 genomförde vi på Statens maritima museer en utvärdering riktad till ägarna av de då drygt 130 k-märkta fritidsbåtarna. Svar har inkommit från 73 av ägarna, det vill säga drygt hälften. Man kan ha olika syn på svarsfrekvensen – men denna rapport utgår från de drygt 56 % av ägarna som besvarat våra frågor. Utvärderingen hade flera syften. Dels innebär en kontinuerlig kontakt en fördel i sig – eftersom Statens maritima museer därigenom visar sitt engagemang. Dels syftade utvärderingen till att få reda på ägarbyten. Vi ställde även frågor som gällde huruvida de kulturhistoriska värdena påverkats genom ombyggnader eller nya historiska uppgifter. Slutligen gav utvärderingen en möjlighet att fånga upp förslag på hur k-märkningen kan utvecklas. Utvärderingen gjordes i form av en enkät som skickades främst via e-post och i vissa fall per ordinarie post. Enkätens sex frågor var följande:

1. Äger du fortfarande båten?
2. Om du inte längre äger båten; Kan du ge oss kontaktuppgifter till den som tagit över?
3. Har du gjort någon större reparation eller ombyggnad av båten sedan den blev k-märkt? Beskriv i så fall vad som gjorts.
4. Har några nya uppgifter om båtens historia blivit kända efter att den k-märktes?
5. Har du haft glädje av k-märkningen av din båt? Uppmärksamhet? Rabatter?
6. Har du något annat du vill framföra till oss, t ex idéer om lättnader för de k-märkta fritidsbåtarna? Eller återkommande träffar för ägare av k-märkta fritidsbåtar?

Eftersom vissa mindre ändringar gjorts vad gäller rutiner och undantag bifogades även ett brev med enkätfrågorna. Viktigast var att de tidigare tidsbegränsade k-märkningsbesluten slopas och ersätts med beslut tills vidare, men att Statens maritima museer därför kommer satsa på kontinuerliga utvärderingar.

Fråga nr 1 om ägande

Sammanlagt har en handfull ägarbyten blivit kända genom utvärderingen. Tack vare detta har även våra kontaktuppgifter förnyats. Två av båtarna som bytt ägare ingår numera i Bohusläns museums samlingar (Laurinkostern Monsunen från 1943 och kosterbåten Tärningen från 1929). K-märkningens goda rykte kan ses i svaret från museet som vill att k-märkningen ska kvarstå – trots att båtarna nu är del i ett offentligt museums samlingar. Genom enkätsvaret kom uppgifter om att en k-märkt båt sålts utomlands vilket resulterat i att den strukits. Ett citat ur svaren är illustrerande för

många ägares känslor för sina båtar: "Jag kommer aldrig att sälja *Mia* så länge som jag står på benen." För den först tillverkade långedragssjullen (J22) hälsar den nuvarande ägaren att den också kommer överföras till Bohusläns museum när han slutar segla själv. Från läns museets sida hoppas man kunna göra en särskild satsning på fritidsbåtar – men ännu är den långsiktiga finansieringen för detta inte löst.

Fråga 2 om större reparationer

Vad gäller information om reparationer har de flesta svaren handlat om att man underhåller sina båtar på traditionellt sätt, vilket gör att inga större reparationer behövs. I ett par fall beskriver ägarna större reparationer, t ex förnyade däck på två motorbåtar. Av bilder och beskrivning att döma kan konstateras att det kulturhistoriska värdet upprätthålls.

Motorbåten *Marina*, nylagt fördäck efter k-märkningen 2014. Foto: Kenneth Jacobson

Till de reparationer av mindre omfattning som tas upp kan nämnas en båt där ett par brädor i akterspeglarna bytts, men där utförandet är likadant som tidigare. I ett fall har en kölskena bytts ut, där materialvalet visserligen inte är traditionellt, men där helhetsintrycket av båten fortfarande är lika kulturhistoriskt gott som tidigare.

I två fall skriver ägarna att de bytt ut motorn på sina segelbåtar. I båda fallen är det frågan om motorer som visserligen varit äldre, men inte originalmotor i någon av båtarna. Vår bedömning är därför att detta inte påverkar det kulturhistoriska värdet negativt. I ett fall har utvärderingen även givit resultatet att en båt strukits från listan – med hänvisning till att det goda skicket inte längre upprätthålls. Detta har dock skett på ägarens eget initiativ.

Fråga 3 om några nya uppgifter om båtens historia blivit kända efter att den k-märktes?

Eftersom ett av kriterierna vid bedömningen om k-märkning är att det ska finnas ett gott dokumentationsmaterial finns redan ett stort material redovisat vid ansökningstillfället. Därför är det mycket tillfredsställande att ytterligare fakta kommit in efter k-märkningen. I fem av svaren berättar ägarna att man fått fram ny information som är väsentlig för båtens historia. Främst har ägarlängderna kunnat kompletteras. Ett exempel kommer från ägaren till motorbåten *Eystra* som

skriver att hans vidare forskning kring båtens historia nu visar att det i själva verket var en konservfabrikör och vicekonsul Arthur Bovik i Lysekil som beställde båten år 1931. I samband med detta har han även kommit över fotografier från tiden för beställningen. Från Statens maritima museers sida kan konstateras att ju mer som är känt av en båts historia – desto mer ökar dess kulturhistoriska värde.

Ett antal av de k-märkta fritidsbåtarna är långedragjullar (4 st) och stjärnbåtar (3 st). För dessa båttyper har man från ideellt håll sammanställt och publicerat omfattande register. Dessa återfinns på webben, mest omfattande är julleregistret (www.julleregister.se), se även www.stjarnbaten.se/.

Fråga 4 om man haft glädje av k-märkningen av båten? Uppmärksamhet? Rabatter?

Vad gäller uppmärksamhet så framhåller i stort sett alla svar att man fått uppmärksamhet på olika sätt – både medialt och i vardagslivet. När det kommer till den mediala uppmärksamheten talar många av svaren om intresse både från lokala tidningar och lokala radiokanaler. Även specialtidningar för både båtliv i allmänhet och veteranbåtarna i synnerhet har uppmärksammat många av de k-märkta båtarna. Oftast har detta skett i samband med de pressmeddelanden som Statens maritima museer skickar ut vid beslut om nya k-märkningar.

Vad gäller rabatter så skickade en av ägarna till en K-märkt fritidsbåt på Västkusten ett brev till ett antal kommunala gästhamnar. Flera av dessa anläggningar svarade att de tänkte ge rabatt. Några andra gästhamnar ger också rabatter – när man frågar om det. En bedömning som vi på Statens maritima museer gör är att man alltid gör rätt i att ställa frågan när man kommer till en gästhamn. I enkäten framkommer att gästhamnar i följande orter givit rabatter: Fjällbacka, Hunnebostrand och Göteborg på Västkusten, Kalmar och Valdemarsvik på ostkusten. Även Dalslands kanal ger enligt enkätsvaren rabatt till K-märkta båtar vad gäller slussavgiften.

En del av svaren handlar även om uppmärksamhet som båtarna fått i samband med olika arrangemang man deltagit i. T ex har den lilla motorbåten *Iris* fått 1:a pris vid Träbåtsfestivalen 2012, samt 1:a pris för bästa ekipage, båt och motor vid Classic Days i Ronneby Brunnsplan 2014. Flera av båtarna har efter k-märkningen ställts ut på de båda stora båtmässorna i Göteborg respektive Stockholm.

En av ägarna berättar att k-märkningen inneburit att båten numera får en särskilt positiv särbehandling på båtklubben, t ex i form av stort stöd/assistans i samband med sjösättning då risk för läckage kan föreligga. Angående bemötandet från omvärlden efter K-märkningen skriver ägaren till segelbåten Mia att man blir mycket positivt bemött inte bara av "båtfolket" utan också av folk utan båt.

Nytt foto på motorbåten Pontus. Foto: Hans Nordin

Havskryssaren Nimbus har fått ny pulpit. Foto: Jürgen Krumnack

Fråga 5 om utveckling av k-märkningen

Denna fråga var av mer öppen karaktär vilket innebär att förslagen som lämnats grupperats i ett antal underrubriker.

Erfarenhetsutbyte – träffar mm

Det vanligaste svaret, omkring 20 av enkätsvaren, är att man skulle ha glädje av träffar. Detta kan ske endera i form av båtmöten – eller i form av tillfällen då ägarna av de k-märkta båtarna skulle kunna bjudas in till träffar för att utbyta erfarenheter. Någon tar Veteranbåtmötet som arrangeras i Vasahamnen i Stockholms som exempel. Ett bra exempel är ägaren till segelbåten *Maritza* från 1913 som skriver: "Det mest krävande för en ägare av en gammal båt är att hålla den i skick. Därför skulle det väl inte vara så dumt med återkommande träffar där man kan utbyta erfarenheter och ge varandra tips av olika slag." Ägaren till segelbåten *Mia* skriver bland annat: "De små båtarnas (folkets båtar) historia är viktigt att bevara. Dessa var ofta vägen in till ett ökat intresse på sjön senare". Han har även funderingar som kan kopplas både till dokumentation och underhåll: "Jag för loggbok på mina båtar. Skriver hur de används och vad jag gjort med dem." Någon föreslår att en sluten Facebook-grupp kanske skulle vara en poäng.

Båtbottenfärger och miljöregler

I flera av enkätsvaren har frågan om miljöregler och bottenfärger tagits upp. En båtägare som även är matrikelansvarig i en av veteranbåtsföreningarna skriver så här:

"Eftersom träbåtar är i klar minoritet i Stockholm har vi inför säsongen 2018 ett hot från miljöförvaltningen (bottenfärgsfrågan) hängande över våra huvuden. Det tycks bara finnas en utpekad väg, blåstra och epoxy-behandla botten - eller kom inte i sjön! Renblästring är en bra och rimlig lösning för plastbåtar - men för veteranbåtar i trä är den otänkbar och det skulle snabbt innebära döden för det kulturarv vi värnar om. Båtklubbarnas styrelser är för närvarande tagna som gisslan av Stockholms miljöförvaltning och är därför ointresserade av våra intressen. Och ingen tycks för närvarande driva frågan om ett undantag för trä/veteranbåtar, tills en bra miljömässig lösning finns att tillgå. Frågan om ett undantag för K-märkta båtar står därför högt upp på önskelistan - men det är bråttom!"

Frågan om båtbottnfärg och de kommunala reglerna kring sanering av träbåtars bottenfärger engagerar alltså många ägare av k-märkta båtar. Bland svaren finns även önskemålet om ett undantag i stil med det som beslutats avseende toalettömningsförbudet.

Det ekonomiska värdet hos en svensk veteranbåt

Något svar innehåller även tankar om problematiken med andrahandsmarknaden i Sverige. Träbåtarna har idag inget högt ekonomiskt värde, vilket gör att frågan om att sälja till utlandet där priserna är högre omnämns. Utvärderingen har ju även visat att en av de k-märkta båtarna nyligen sålts till Tyskland.

Förebilder – Facit-båtar

Ägaren till motorbåten *Solavae*, som professionellt arbetar med historiskt värdefulla båtar, skriver: "Se till att de fåtalet helt orörda båtar som fortfarande finns kvar, lyfts fram som "facitbåtar" - som båtar som verkligen kan berätta hur våra fritidsbåtar en gång i tiden byggdes."

Byggnadsvårdens K-märkning – för- eller nackdel för begreppet?

En ägare tar upp att man i hans omgivning uttryckt tveksamhet till k-märkningen – med hänvisning till byggnadsminneslagstiftningen – och dess förbud mot ändring av husen. Man kan se den lagstiftningen som en alltför stor inskränkning i den privata äganderätten. Det som kan konstateras utifrån detta (från Statens maritima museers sida) är att det därför är positivt att K-märkningen av både fritidsbåtar och fartyg bygger på frivillighet och inte kopplas till Kulturmiljölagen (KML).

Statens maritima museers slutsatser av fråga 5

Vad gäller de olika förslag som kommit in tack vare den femte frågan i utvärderingen så kan vi från Statens maritima museers sida konstatera att träffar för erfarenhetsutbyte skulle vara relevant att arrangera från vår sida. Kanske kan man i samband med veteranbåtsmöten som redan arrangeras eller båtmässor arrangera seminarier som t ex är inriktat på båtbottnfärger eller erfarenhetsutbyten eftersom de frågorna är viktiga för många. Även tankarna att föra loggbok över vilka åtgärder man gör på sin K-märkta båt kan vara något att uppmana alla ägare av k-märkta fritidsbåtar att göra. Det finns även en koppling mellan förslagen om att framhålla s k facit-båtar med de årsringar av mindre ändringar som en loggbok kan dokumentera.

Slutord

Den genomgående känslan av alla svar som kom in i samband med denna utvärdering är att kontakten varit uppskattad. Ägarna till K-märkta fritidsbåtar är engagerade både i sina egna båtar – men också för bevarande och användning av äldre båtar i allmänhet. De insatser som görs på individuell och ideell grund är imponerande. Utvärderingar som denna behöver göras både för att Statens maritima museer ska upprätthålla den status som de K-märkta båtarna har, samtidigt som ägarna uppskattar att få möjlighet att lämna synpunkter.